

Asia: VN/5969/2019

Selvitys ei-kaupallisen sijaissynnytysjärjestelyn sallimisesta

Taustaselvitys

Määritelmät

-

Tieteellinen tutkimustieto

-

Sijaissynnytys Suomessa

Nykyisen sääntelyn mukaan hedelmöityshoitolaissa (1237/2006) kielletään hedelmöityshoitojen antaminen, jos on syytä olettaa, että lapsi annetaan adoptiolapseksi. Hedelmöityshoitolain säännöksiä täydentää adoptiolain (22/2012) 5 §, jonka mukaan adoptiota ei voida vahvistaa, jos adoption johdosta on annettu tai luvattu antaa korvausta. Lisäksi lapsen vanhemman adoptiosuostumuksen hankkiminen lupaamalla tai antamalla korvausta taikka erehdyttämällä tai erehdystä hyväksi käyttämällä on säädetty rangaistavaksi rikoslain 25 luvun 3 b §:ssä laittoman adoptiosuostumuksen hankkimisena. Selvityksen mukaan säännösten on katsottu käytännössä kieltävän kaupalliset sijaissynnytysjärjestelyt tai niiden tuloksena syntyneen adoption vahvistamisen Suomessa riippumatta siitä, onko kyse perinteisestä tai keinohedelmöitykseen perustuvasta sijaissynnytysjärjestelystä.

Selvityksestä ilmenee, että Suomessa oli ennen hedelmöityshoitolain säätämistä ja sijaissynnytysjärjestelyjen kieltämistä vuonna 2007 syntynyt sijaissynnytysjärjestelyn avulla noin kymmenen lasta. Suomalaiset vanhemmat ovat joissakin tapauksissa ryhtyneet käyttämään sijaissynnytysjärjestelyä ulkomailla kiertääkseen järjestelyt kieltävää Suomessa voimassa olevaa lainsäädäntöä. Sijaissynnytysjärjestelyyn liittyneitä suomalaisten tuomioistuinten ratkaisuja on ollut selvityksen mukaan 22, joista suurimmassa osassa on ollut kysymys ulkomaisen isyyttä koskevan päätöksen tunnustamisesta Suomessa.

Sijaissynnytyksiä koskeva kansainvälinen lainsäädäntö

Tuomariliitto toteaa, että EU-oikeutta ja Suomea sitovia kansainvälisiä velvoitteita on selvityksessä tarkasteltu pääotsikon ”Sijaissynnytyksiä koskeva ulkomainen lainsäädäntö” alla. Kuten otsikosta 5.2 ilmenee, kysymys ei tältä osin kuitenkaan määritelmällisesti ole ”ulkomaisesta lainsäädännöstä”.

Selvityksestä ilmenee, että Euroopan unionissa ei tällä hetkellä ole lainsäädäntöä edes sijaissynnytysten rajat ylittävien vaikutusten osalta. Parlamentti on kuitenkin teettänyt lainsäädäntötoimien tarpeesta selvityksiä, ja sijaissynnytykset on mainittu Euroopan komission ihmiskauppaa koskevassa raportissa vuodelta 2020. Euroopan neuvosto on julkaissut asiasta suosituksen, ja sijaissynnytyksen avulla syntyvien lasten ja sijaissynnyttäjänä toimivien naisten asemaa on pyritty edistämään Euroopan neuvoston yleiskokouksen toimesta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen sijaissynnytyksen avulla syntyneitä lapsia koskevissa ratkaisuissa on ollut kysymys siitä, että aiottujen vanhempien alkuperämaan rekisteriviranomaiset eivät ole joko ollenkaan tai ongelmitta tunnustaneet aiottuja vanhempia sijaissynnytyksen avulla syntyneiden lasten oikeudellisiksi vanhemmiksi.

Selvityksessä mainitun YK:n lapsikauppaa ja lasten hyväksikäyttöä koskevan raportin mukaan kaupallisten ja ei-kaupallisen sijaissynnytyjärjestelyiden välinen rajanveto on usein hämärtynyt sijaissynnyttäjälle maksettavien kulukorvausten ja välityspalkkioiden vuoksi. Raportin mukaan sijaissynnytyjärjestelyn tunnustamisen yhteydessä tulisi arvioida lapsen etu, turvata lapsen oikeus identiteettiin ja hänen alkuperäänsä koskeviin tietoihin, tehdä itsenäinen arviointi vanhemmuudesta ja selvittää sijaissynnyttäjän kohtelu ja varmistaa hänen suostumuksensa lapsen luovuttamiseen lapsen syntymän jälkeen.

Selvityksessä tarkastellusta eri maiden lainsäädännöstä ilmenee, että suhtautuminen sijaissynnytyjärjestelyihin eroaa voimakkaasti eri valtioissa. Myöskään kaupallisen ja ei-kaupallisen sijaissynnytyjärjestelyn raja ei kaikissa tapauksissa ole selkeä.

Tuomariliitto toteaa, että edellä esiin nostetut huomiot osoittavat osaltaan niitä ongelmia ja kysymyksiä, jotka voivat tulla viime kädessä ratkaistaviksi myös suomalaisissa tuomioistuimissa ja myös ulkomaisten kaupallisten järjestelyjen tuloksena syntyneiden lasten vanhemmuuksien osalta. Helsingin hovioikeus on selvityksessä selostetussa ratkaisussaan 5.7.2013 arvioinut Intiassa korvausta vastaan tapahtuneen sijaissynnytyjärjestelyn suhdetta adoption johdosta maksettavaan korvaukseen ja lapsen oikeuksien yleissopimukseen ja katsonut Intiassa annetun päätöksen tunnustamatta jättämisen johtavan lapsen kannalta kestävämpään tilanteeseen myös siksi, että lapsi jäisi ilman kansalaisuutta. Kokonaisarviointinaan hovioikeus katsoi, että intialaista syntymätodistusta ja siitä ilmenevää päätöstä isyydestä ei ollut perusteltua pitää Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisena tuolloin voimassa olleen isyylain 51 §:n 2 momentin 5 kohdassa tarkoitettulla tavalla.

Kansallinen malli

Rinnasteiset sääntelymallit

-

Sijaissyntyysjärjestelyiden valvonta

-

Aiottuja vanhempia koskevat edellytykset

-

Sijaissyntyttäjää koskevat edellytykset

-

Muut hoidon edellytykset

-

Raskauden kulku ja lapsen syntymä

-

Korvaukset sijaissyntyysjärjestelyistä

-

Vanhemmuuden vahvistaminen ja jälkikäteinen tuki

-

Ehdotuksen vaikutukset

-

Muuta kansallisesta mallista

Selvityksen mukaan vahva argumentti sen puolesta, että sijaissyntyysjärjestelyt sallittaisiin Suomessa rajatuissa tilanteissa, on se, että sillä pyrittäisiin edes osittain rajoittamaan suomalaisten hakeutumista ulkomaille sanottuihin järjestelyihin valtioissa, joissa syntyvän lapsen, sijaissyntyttäjän ja aiottujen vanhempien oikeusturvanäkökohtien tasapainottamiseen ei ole samanlaista pyrkimystä tai mahdollisuuksia kuin Suomessa. Selvityksessä on todettu argumentin vahvuutta syövä se, että juuri missään vertailumaassa kansallisen sijaissyntyysjärjestelyn salliminen ei ole poistanut perheiden hakeutumista kansainvälisiin sijaissyntyysjärjestelyihin. Jos kansallisessa lainsäädännössä määritellyt kriteerit olisivat tiukat tai Suomessa toteutettavan järjestelyn hinta merkittävästi kalliimpi, lopputulemana saattaisi selvityksen mukaan yhdessä sijaissyntyysten sallimiseen liittyvän signaalivaikutuksen kanssa olla, että perheiden kynnys kansainvälisiin järjestelyihin hakeutumiseen madaltuisi ja alkuperäinen tavoite jäisi toteutumatta.

Tuomariliitto toteaa, että ei-kaupallisten sijaissyntyysten salliminen on lähtökohtaisesti yhteiskuntapoliittinen kysymys. Mahdollinen kansallinen lainsäädäntö ei edellä todetusti todennäköisesti kuitenkaan ainakaan kokonaan poistaisi kansainvälisiin järjestelyihin liittyviä

ongelmia ja tuomioistuimissakin ratkaistavia kysymyksiä riippumatta siitä, miten sijaissynnytyksiä koskeva sääntely Suomessa tulevaisuudessa ratkaistaisiin.

Tuomariliitto toteaa, että selvityksessä hahmotellut sääntelymallit vastaavat soveltuvin osin hedelmöityshoidoissa ja adoptioissa omaksuttuja periaatteita, joskin sijaissynnytyjärjestelyihin sekoittuu selvityksessä todetulla tavalla eri elementtejä. Tuomariliitto korostaa selvityksessä esiteltyjen sääntelymallien osalta erityisesti ennakollista valvontaa ja sijaissynnyttäjän itsemääräämisoikeutta. Sitä, että aiotut vanhemmat ja sijaissynnyttäjät eivät selvityksessä todetulla tavalla tekisi keskenään sopimusta lapsen aikaansaamisesta ja luovuttamisesta vaan olisivat osapuolina hedelmöityshoitoja antavan palveluntarjoajan kanssa tehdyssä palvelusopimuksessa, on pidettävä perusteltuna lapsi- ja ihmiskauppaan viittaavien piirteiden torjumiseksi myös lainsäädännön terminologian tasolla. Tuomariliitto pitää selvityksessä esitettyä vaihtoehtoa sitoa vanhemmuuden vahvistaminen hedelmöityshoitosuostumukseen, jolloin adoptio ei olisi välttämättä tarpeen, sinänsä perusteltuna, joskin sillä, että vanhemmuuden on vahvistanut nimenomaan tuomioistuin, saattaa selvityksessä todetulla tavalla olla merkitystä perhesuhteen saamisessa tunnustetuksi toisessa valtiossa. Tuomioistuinten resurssikysymyksiä ei voida pitää asiassa keskeisinä ottaen huomioon odotettavissa olevien sijaissynnytyjärjestelyjen harvalukuisuus ainakin alkuvaiheessa.

Muuta

Muuta lausuttavaa

-

Hartikainen Linda
Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry